

МАРИЯ ЯКУНЧИКОВА

Мария В. Якунчикова (1870 – 1902) е сред забравените имена на забележителни художници от Сребърния век. Тя е първият представител на руската модерна живопис, получил европейско признание. Николай Рерих я поставя сред творците, извели руското изкуство отвъд пределите на тясно националното разбиране за култура и предизвикали сериозен и траен интерес към Русия¹. Голяма част от творците, дали облика на Сребърния век, десетилетия наред остават в забрава по идеологически причини. Сред тях са и композитори от ранния авангард като Иван Вишнеградски, и художници като Иля Машков, Мойсей Левин, Елена Поленова, Мария Якунчикова.

М. В. Якунчикова израства във високо интелектуална семейна среда, в която изкуството е издигнато на пиедестал. Домът им става артистичен център на руската интелигенция от края на XIX в. Александър Скрябин дава уроци по пиано на майка ѝ – Зинаида Николаевна, баща ѝ свири на цигулка. Близки приятели на семейството са братята Рубинщайн (основатели на Московската и на Санктпетербургската консерватория), П. И. Чайковски, Ф. И. Шаляпин, художниците К. А. Коровин, И. И. Левитан, В. А. Серов, М. В. Нестеров и В. Д. Полевов (съпруг на сестрата на М. Якунчикова – Наталия).

Мария Якунчикова е възпитаничка на Московското училище по живопис и скулптура. През 1888 година заболява от туберкулоза. Това определя житейските ѝ траектории насетне – заминава за Австрия и Италия, след това се установява във Франция. В Париж има свое ателие

¹ Н. Рерих. *Держава света*. М.: Эксмо, 2007.

и от 1894 година участва в изложби в парижкия Салон. През 1896 година се омъжва за Леон Вебер-Баулер, през 1898 година им се ражда син – Степан, а през 1901 година – втори син.

Картините ѝ, създадени след 1894 година в Париж, често изобразяват пейзажи от „Введенское“ – семейното имение в Подмосковието, където тя отраства. На историята и архитектурните особености на това имение е посветен обстоен материал в списание „Столица и усадьба“, № 59 от 1916 година², който определя „Введенское“ като едно от най-забележителните и красиви имения в Московската губерния, като огледало на душата на века и на руския бит. „Введенское“ има важна роля не само за Мария Якунчикова, но и за Виктор Борисов-Мусатов, който също го рисува в серия картини и акварели³, както и за П. И. Чайковски, А. П. Чехов – чести гости на Якунчикови.

Житейските и творческите контакти на Якунчикова с Русия не прекъсват въпреки болестта ѝ и установяването ѝ във Франция. На таланта ѝ се възхищават К. Сомов, Л. Бакст, В. Борисов-Мусатов, П. Мератов, М. Волошин и др. А. Бенуа и С. Дягилев я канят да участва в обединението „Мир искусства“ и през 1899 година тя оформя корицата на едноименното списание, което започват да издават.

Символистите от групата „Голубая роза“ високо ценят картините на Якунчикова, изпълнени с емоционални и в същото време духовни образи символи (*Кипарисовый склеп*, 1898⁴, напомнящ картините на Борисов-Мусатов, *Монблан нощю*, 1898).

Творбите на Якунчикова отразяват меланхолния светоусет за изтичащото време и тайнствената сила на копнежа. Те са поетичен и загадъчен свят, изпълнен с красота и светла печал. Пейзажите ѝ от Париж предхождат тези на А. Бенуа и на Константин Коровин⁵. През 90-те години тя е силно повлияна от живописиста на Йожен Кариер (Eugène Carrière), за чиито картини пише в писма до Е. Д. Поленова през 1892 г.: „Това е истинско творчество – да създадеш образ във въображението, изникващ от сумирането на предходни впечатления“⁶. Декоративните ѝ пана от последните години предусещат стила модерн, съзвучни са с „Arts and Crafts“. Преди нея в Русия няма цветен офорт, а още първи-

² „Столица и усадьба“, № 59, 1916, <http://int-ant.ru/library/view.php?id=22773>.

³ Виктор Борисов-Мусатов тематизира имението „Введенское“ в картините си *Призраки* (1903), *Отблеск заката* (1904), *Сон божества* (акварел, 1904), а М. В. Якунчикова – в *Из окна старого дома. Введенское* (1897) и др.

⁴ Склеп – свод, крипта.

⁵ Серията картини предимно на нощен Париж са известни като *Парижки светлини* (*Парижские огни*). Създадени са в периода 1897 – 1927 г.

⁶ Цит. по Киселев, М. Мария Якунчикова и русский модерн. // *Наше наследие*, № 54, 2000.

те ѝ творби в този стил са приветствани от европейските творци⁷. И съвременните изкуствоведи говорят за „неоруски стил“⁸, който започва с графиките и офортите на Якунчикова.

Ранната ѝ кончина на 27 декември 1902 г. в Швейцария не остава незабелязана сред творците. В последния брой на сп. „Мир искусства“ за 1902 година Сергей Дягилев пише пространен некролог, изтъкващ значимостта ѝ за съвременното изкуство. Отново в това списание през 1904 година (№ 3) е публикувана статията на Н. Борок за живота на художничката заедно с много нейни творби, представени за първи път пред руската аудитория. През 1905 година неин офорт е на корицата на списание „Весы“ – орган на руския символизъм, в чието оформление участват големи художници от Сребърния век като Л. Бакст, К. Сомов, Н. Феофилактов, Н. Сапунов, С. Судейкин.

В *История на руската живопис през XIX век (История русской живописи в XIX веке, 1902)* Александър Бенуа отделя специално внимание на Якунчикова (в глава XXXVIII), отбелязвайки специфичния натюрел на нейната живопис:

„Тя е една от малкото художнички, съумели да вложат цялата прелест на женствеността в изкуството си, неуловимия нежен и поетически аромат, без да изпаднат нито в дилетантство, нито в преструвка. По-голямата част от живота си М. В. Якунчикова прекарва в чужбина, но всяко лято се връща в Русия и всеки път своеобразната прелест на родната природа я поразява с несекваща сила.

Обича да рисува старинни руски вече разорени имения – изглед от тераса с големи масивни колони, полянки, над които догаря хладно северно зарево, веранда с бяло стълбище, забулена в мъгла зала с покрити мебели, прелестен изглед от върха на стара камбанария, мил селски пейзаж, кътчета от запустял парк; част от горичка; част от гробище с мрачен, но по някаква причина събуждащ умиление селски кръст, изведен на преден план. В тези творби се чувства изящният, чувствителният поет, на когото е скъпо всичко това, което изчезва, загива – миналото, отминаващото. М. В. Якунчикова в същото време е и голям поет на детството. Едното впрочем е свързано с другото. Който обича, който разбира миналото, обикновено обича и разбира и своето детство, цялата прелест на своето минало – рядка и много ценна черта. Как ѝ е мила

⁷ Uzanne, Octave. Modern colour engraving with notes on some work by Marie Jacouchikoff. // *The Studio*. 1895 – 1896, <https://digi.ub.uni-heidelberg.de/diglit/studio1896/0161/image>

⁸ Борисова, Е. А. Архитектура в творчестве художников Абрамцевского кружка (у истоков «неорусского стиля»). // *Художественные процессы в русской культуре второй половины XIX века*. Москва: Наука, 1984, 137 – 182.

идеята да изобрази в картина очарователната народна играчка: модел на Троице-Сергиевата лавра като фантастично миниатюрно градче (тази картина е първата от цяла дълга серия, замислена от художничката); как е прекрасна нейната (в сътрудничество с Е. Д. Поленова) малка, очарователно уютна и поетична берендеевка⁹!

М. В. Якунчикова е не само голям поет, но и голям майстор. Тази нейна страна е засега недостатъчно оценена, а при това малцина сред съвременните художници – не само у нас, но и на Запад – владеят такава свежа и благородна палитра, такова разностранно майсторство. Забележителни са и опитите ѝ да стилизира, да отстранява от творбите си случайните украшения, ефектните блясъци, излишните и затова безвкусни подробности. За целта тя прибягва и до офорт на дърво и ѝ се удава да превърне тази опошлена и безнадеждна техника в прекрасно средство за своите високо художествени търсения. Още по-добре ѝ се удава да постигне тази цел – да опростява и синтезира – в цветния офорт, в един от най-трудните и сложни начини за репродукция, придобил в майсторските ѝ ръце необичайна свежест, непосредственост и прелест¹⁰.

Дияна Николова

⁹ Берендеевка – понятие, с което символистите от кръга „Мир искусства“ означават своето разбиране за естетизация на руската провинция посредством нейната приказно-романтична стилизация.

¹⁰ Александр Бенуа. *История русской живописи в XIX веке*,
<http://www.tphv-history.ru/books/benua-istoriya-russkoy-zhivopisi.html>